

בית דין ירושלים

לדיני ממונות ולבירור יוחסין

פיטורי מפקח כשרות

תיק ממונות מס' 1156-סח

(מחד' יג טבת)

נושא הדיון

א' עבד במערכת הכשרות ב' כשש שנים כמפקח כשרות, ופוטר ע"י מנהלי המערכת ורבניה. א' טוען שהפיטורים הם שלא כדין משום שהם פיטורים שרירותיים שיוזמו ע"י המנהל החדש של המערכת שע"י הפיטורין חיוק את מעמדו הפוליטי בהנהלה, והרבנים לא הסכימו עם הפיטורין אלא רק לאחר איום בפיטורין נגדיים של אחד מהרבנים, שהיה נגדו מהתחלה. לטענת התובע, הפיטורים היו שלא כחוק משום שלא הוזמן לשימוע לפני הפיטורין, וע"כ שלילת הרכב והטלפון ממנו היו שלא כדין. עוד הוא טוען שהפיטורין ביחד עם פרסומים שונים שהיו - לדבריו - ע"י המנהל החדש, גורמים לו נזק בלתי הפיך של שם רע. כמו כן טוען על זכות יוצרים על "פתרונות הלכתיות ויצירתיות" שנעשו על ידו, ו"מרבית הוראות הכשרות ניתנו ונכתבו על ידי ומשמשים כיום", ו"נדרשתי ע"י מערכת הכשרות ליצר יצירות גם בדברים שאינם במסגרת תפקידי ובשעות עבודה לא מקובלות".

א' תובע לחייב את הרבנים והמנהלים של המערכת לבטל את מכתבי הפיטורין שקבל במהלך החודש האחרון, וכן תובע את המנהל החדש של המערכת בתביעה אישית על הוצאת ש"ר. מנהל המערכת ג' משיב שהרבנים של המערכת הם גוף רבני שהוסמך ע"י מרן הגר"ש אלישיב שליט"א להחליט בכל ענייני המערכת, כולל בענין המדובר, ולכן אין מקום להזמין לבית הדין. לעצם הטענות הוא מגיב: א' ידע על הכוונה לפטרו כבר זמן רב בגלל כל מיני טענות שהיו נגדו, ובין השאר על כך שנהג באופן עצמאי מדי, ובמערכת הכשרות עובדה כזאת היא חמורה ביותר, וכן על בעיות כשרות שנתגלו במפעלים שתחת אחריותו.

מנהל המערכת הודיע שהצעה לפרישה מכובדת של התובע עומדת בעינה, ולפיה התובע יתפטר מרצונו תוך התחייבות שלא להשמיץ את המערכת, ובתמורה יקבל פיצוי של ששה חדשי הסתגלות בתשלומים בצ'קים דחויים ובערבות של איש עסקים ידוע. התובע הודיע שמוכן לקבל את ההצעה, אך עומד על תביעתו האישית ממנהל המערכת על הוצאת דיבה. מנהל המערכת הודיע שמוכן יהיה להתדיין עם א' בבד"ץ של רבני המערכת, שם גם יעלה את

בגוף העובד, ראה "דיני עבודה" בן ישראל, כרך 3 עמ' 706). ועיי' פס"ד ירושלים כרך ט עמ' רנג על מקורה ההלכתי של זכות יולרים.

ובנידון דידן גם אם אמת בטענתו של א' שהמליא שיטות עבודה במערכת הכשרות, אין הוא זכאי לתבוע עליהן זכות יולרים משום שעשה זאת במסגרת עבודתו, ופירות העבודה שייכות למעביד.

ב. פסק הטור סי' שלג: השוכר את הפועל איזה מהם שצא לחזור הפועל או צעה"צ הרשות בידו, שיכול צעה"צ לומר לפועל השכר עלמך במקום אחר, אלא שיש על החוזר תרעומת בשביל הטורח. ומיהו כתב ר"ת (בתוס' צ"מ מח א) שאם משך צעה"צ כלי אומנות שעושין בו המלאכה נגמר קנין השכירות ואין צעה"צ יכול לחזור בו. ע"כ. ועיי' בתוס' שם שאם אינו יכול לחזור וחזר, מלבד התרעומת שיש לו עליו חייב לשלם לו כפועל בטל.

וכתב בחי' הריטב"א מכות יג א דכל שמינהו סתם בשום מינוי בלא קביעות זמן אין מסלקין אותו מאותו מינוי אלא בטענה, וכן ראיתי בתשובה לרמ"ה על ענין שליח לצור. ע"כ. וכ"ה ביד רמה צ"ב כא ובמאירי שם. אמנם בכל זה צ"ע תשו' הרשב"א כתב דעכשיו נהגו כל קהילות הקדש למנות אנשים על לרכי לצור לזמן ובהגיע זמנם ילאו אלו ויכנסו אחרים תחתיהם, וכן לחזן וכו' וכן על המס ושאר דברים הלריכים לציבור, בין שנוטלין שכר עליהן ובין שאינן נוטלין, ואפילו לא קבעו להם זמן סתמן כפירושן אחר שנהגו כך וכו', ואם מפני החשד כיון שנהגו לצוא חליפות נסתלק החשד. ע"כ. וכ"פ בשו"ע או"ח סי' נג סעי' כו, והרמ"א בשו"ע יו"ד סי' רמה סעי' כב. וכתב הלחם רב סי' 3 דאפשר דהיינו דוקא בזמנו של הרשב"א שהיו החזנים כגבאי לדקה וכפרנסים שמשנים אותם מזמן לזמן, אבל בדורנו זה כל שליח ליצור שמסלקים חסידי ליה כו"ע וכו' ודאי דשום פסול מלאו בו. ע"כ. וכ"כ בחמדת שלמה או"ח סי' ז דהיכא דאין המנהג להשתנות המינויים לש"ן וכדומה דאיכא חשדא אין לסלקו וכו', והדבר ידוע דבזמנינו ג"כ אין נוהגים לשנות החזנים וצודאי דאיכא חשדא. ע"כ. ובשו"ת מים חיים חו"מ סי' 10 כתב דלגבי שו"צ צודאי אין המנהג לקבל אותו לזמן, וא"כ נוכל לומר דהיכא דהקהל שכרו לשוחט סתם דשכרו אותו על כל ימיו או כל זמן שצריך, א"כ עפ"י הדין מחוייבים לשלם להשוחט כפועל בטל. ע"כ. וכ"כ בדברי חיים ח"צ סי' ז דהמנהג בכל ערי פולין ששוכרים ומקבלים שו"צ בלא זמן ומסתמא עד עולם כל זמן שלא יהיה פסול לשחיטה. ע"כ. וכ"כ בטוטו"ד סי' יג דהמנהג בשוחט או בש"ץ אם מקבלין אותו סתם הוי תמיד, וכיון דהמנהג כן הוי כהתנו עמו לעולם. ע"כ.

וכתב בשו"ת מהרי"א ענין סי' יג דכל המינויים ונשיאות של ליצור היה להם אותו זכות של המנהג שלא להסתלק בלא פסול, כל זה שייך גבי מינוי נשיאות שהוא פסיקה גדולה וכו', אבל אין בכלל זה צעלי אומניות כמו שו"צ ומנקר וסופר שאין אלו בכלל נשיאות אלא כשאר צעלי מלאכה, וכמו רופא וחייט וכיו"צ. והרשות בידי בני העיר לסלק השו"צ בכל עת שיראה להם צדצר ולמנות אחר תחתיו כיון שקבלוהו סתם ולא קבעו זמן, ואפילו לא נמלא בו שמן פסול. וכן בזמנינו פוק חזי מה עמא דצר שמסלקין

חזן זכל עיר זכל עת מטעם כל דהו ואפילו לא נמלא זב שמן פסול, ומי שחושש לעלמו פן יחדוהו נותנין לו הרב והבי"ד כתב רחיה שלא נסתלק מחמת פסול רק מפני שינוי דעת בעל הבית וכיו"צ ושהוא כשר להתקבל במקומות אחרים. ע"כ. ולענין שכירות רבנים שכותבין זכתב הרבנות לשלוש שנים, עיי' חת"ס או"ח סי' רה וסי' רו, ודברי מלכיאל ח"ה סי' ריב, ומשכנות הרועים סי' כט.

ועיי' אגרות משה חו"מ ח"א סי' ו שגם סילוק פועל הוא ככל דינים לענין עמיד אינש דינא לנפשיה וכשאין הדין ברור ודאי אסור לעשות דין לעלמו ואם עשה משמתין אותו.

והנה לפי מנהג המדינה צפיטורי עובדים - שהוא קובע גם בהלכה - אין מפטרים עובד שהתנהגותו אינה מהווה סכנה קיומית למקום העבודה אלא רק בגלל יחסי עבודה בלתי תקינים עם המנהל, אלא אם נהגו בו לפי כללי הדק הטבעי, היינו להציא את האשמה צפני העובד קודם פיטוריו ולתת לו הזדמנות להסביר את התנהגותו או להכחיש, ואם פוטר ללא זכות שימוע הפיטורין פסולים, והמנהג הוא שלא לפטר עובד זמוסד ליצורי אפילו זתשלוס פינאייס, ראה פס"ד ירושלים כרך ה עמ' רמט. ועיי' פס"ד ירושלים כרך ז עמ' ריד שאם צעה"צ איבד אימון בעובד בעקבות התנהגותו בעסק, זכותו עפ"י דיני העבודה לפטרו.

ג. צשו"ת מיס חיים חו"מ סי' ו דן בדבר שחט שנשכר ללא קביעות זמן שהקהל פיטרו אותו מחמת שהיו אנוסים לתת לו את השחיטה חזן לקהילתם דאף אם לא היו אנוסים בזה לכאורה כיון שלא קבעו זכתב שנתנו להשחט שום זמן זכתבו ונתנו לו שטר סתם, תליא צפלוגתא שהציא הרמ"א צסי"ס סעי' ג, דלהרשב"א צגיטין עו א כל ימי חייו או כל שריך משמע, ולהרא"ש צתשו"כ כלל ו סי' יח נפטר צשנה אחת וכו', וכיון דתליא צפלוגתא הממע"ה, א"כ ממילא הקהל פיטורין. ע"כ.

אמנם צדברי מלכיאל ח"ה ג סי' קנא כתב ד"סתם" צשכירות פועלים אין פירושו "סתם" שנחלקו בו הרשב"א והרא"ש צענין מתחייב לזון חזירו צסתם, דצשכירות פועלים כו"ע סוצרים שאף שקבלו אדם צסתם יכולים לסלקו זכל עת, ומה שפסק הרשב"א צמתחייב לזון חזירו צסתם שחייב לזנו לעולם ה"ז משום ששם אין לנו שום קלצ וגזול שנאמר שכיוון לזמן זה, אצל צמקום שבהסכס השכירות יש רמו לקליצת זמן, כגון שהוסכס שהתשלוס לשכיר יהיה לפי שזוע או חודש, הרי זמן השכירות הוא שזוע או חודש, ואי אפשר לסלקו תוך הזמן הזה, אמנם ברור שיכול לסלקו זכל שזוע או זכל חודש כפי שהיה אופן שכרו. וכ"פ צדברי מלכיאל ח"ה סי' רטו. ועיי' שמע אברהם (פלאג"י) סי' כח דסתם צשכירות פועלים הוי זימניה כל שעה, אף שקבל שכירותו כל חלי שנה.

ובאגרות משה חו"מ ח"א סי' עה כתב להיפך, דאף הרא"ש לא סבר דהמתחייבות צסתם אינה לעולם אלא דוקא צמתחייב לזון וכדי שהיא התחייבות ממון בעלמא מלד איזה דבר שאפשר אינו רולה להתחייב בהרצה אלא צמעט צעד הדבר ההוא, לכן כיון שלא מוכרח מלשונו שהוא לעולם מהיכי תיתי נימא שהתחייב לעולם, אצל צשכר פועל שאינו התחייבות בעלמא שקבל על עלמו אלא שהוא מחמת שריך לו

ודאי יש לנו לומר ששכרו לכל העת שיהיה לו המלאכה שינטרך לפועל. וא"כ בפועל ששכרו סתם הוי בהכרח השכירות לעולם, וראיה מהא דהולרך רבא בצ"מ קט במקרי דרדקי שתלא טבחא ואומנא וספר מתא לענין לסלק דוקא באפסידו שהוא פסידא דלא הדר, אבל בלא זה אין יכולים לסלק, ואין לומר דאיירי דוקא בשל כל בני מתא, דהא רוניא היה רק שתלא דרבינא לרוב הראשונים ומ"מ לא היה יכול לסלקו בלא טעם דפסידא דלא הדר. ע"כ. ועיי' פד"ר כרך כ עמ' 337 שכן דעת חקרי לב ח"צ יו"ד סי' נב, ושו"מ מהדו"ק ח"א סי' רכא, וחמדת שלמה או"ח סי' יג, ושו"ת רב פעלים ח"ג חו"מ סי' ו' שכן דעת כמה וכמה גדולים ואין לחוש לסברת הלק"ט דיחיד הוא בדבר הזה, ובאמת סוגין דעלמא הכי אזלא בכל מקום, ולכן שייך בזה דין קים ליי".

והחזו"א צ"ק סי' כג אות צ ד"ה ויש וד"ה ועוד, כתב וז"ל: שכר פועלים וקלצ להם כך וכך ליום ולא פירש על כמה ימים הוא שוכר אותם, כל יום ויום היא שכירות בפני עצמה, ואם לפי הנהוג במקום יש לורך זמן למלא מקום עבודה, סתמא שכרו לאותם הימים המנטרכים להשתדלות, ומיום שהודיעו שהוא חוזר, לריך לקצוע ימים לחיפוש עבודה לפי ראות עיני הדיין. ע"כ. ועיי' פד"ר כרך ג עמ' 93 שלפי החזו"א אף בעובד קצוע המקבל משכורת חדשית זכאי המעביד לפטרו בסוף כל חודש, ועל המעביד לתת הודעה מוקדמת על הפיטורים, והדעת נוטה שאין הצדל יסודי שאם נגרם הפסד לפועל בעטיו של מעבידו שלא הודיעו מקודם על פיטוריו, על המעביד לשאת בזק, כי קנה המידה הוא מניעת גרימת הפסד, ששכירות פועלים אם הנסיבות דורשות לתת הודעה מוקדמת לפני הפיטורים, כי לא בקלות ישיג הפועל עבודה אחרת מיד אחר הפיטורים, על המעביד להודיע קודם לעובד שעומד לפני פיטורים, וברור שאין לתת הודעה מהיום למחר. וצפ"ר כרך ד עמ' 130 כתבו שענין החוק של חיוז הודעה על פיטורין חודש קודם יש לו מקור בהלכה כדמלינו בשכירות בתים, וה"ה ומכ"ש בנישול מפרנסה שריך להודיע שלושים יום קודם כדי שיהיה סיפק צידו לחפש לו משרה אחרת (וכן נהוג לפי חוקי העבודה, ראה ת.א. 3243\57, פסקים מחוזיים, כרך כ עמ' 261, 263. וראה עוד ע.א. 219\57 עמ' 1355). ועיי' שו"ת נלא ישראל סי' ח, ופס"ד ירושלים כרך ט עמ' רמד.

ד. כתב בשו"ת לפנת פענח ח"צ סי' לב דטבח שהוא אללנו שו"ב, אם זה של גסות נקרא התמנות של ליבור ואי אפשר לסלקו שלא לשחוט עוד אלא בטענה ברורה, דהוה הוראה וקבלה והמחווה רבים עליהם, אבל עופות שאין להם טבחים קצועים, בזה לא שייך קביעות. ועיי' שו"ת מהרש"ס ח"צ סי' קיב שמסייע לשו"ב דינו כפועל, ואין לו טענת חזקה.

ובפועל שהיה תפקידו לעשות סימני כשרות, כתב באגרות משה חו"מ ח"א סוף סי' עה שלכתחילה לא יכלו לסלקו גם מאד דין שררה, שהשגחה על כשרות נחשב שררה שלא גרע מהשגחה על המדות שנחשב שררה כמפורש בקדושין דף עו שריש כורי הוא שררה, ופרש"י שהוא ממונה על המדות לענין אמו מישראל, וא"כ ה"ה לענין שאין יכולין לסלקו שמפורש ברמב"ם מלכים פ"א ה"ז שכל שררות אין יכולין

לסלקו, וא"כ כ"ש שהשגחה על כשרות הוא שררות, שפירוש שררה שמלחכתו לשמור שלא יעשה צעה"צ רמיה, שמוכרח לעשות גם נגד רלון צעה"צ, נמלא שאינו עושה מלחכת צעה"צ אלא כמלחכת עלמו כשררה על צעה"צ, אך מלד זה היה רק אסור לסלקו לכתחילה. ע"כ.

אמנם נראה, שמי שנתמנה למפקח כשרות מטעם גוף רבני, והגוף הרבני הוא זה שקובע אם ומתי להסיר את הכשרות, והממונה אינו אלא שליח של הגוף הרבני, אין דינו כשררה, אלא רק כמסייע לרבנים, והוא כפועל שאפשר לסלקו.

ה. קיי"ל דצעה"צ חוזר בו אפ"י באמלע היום, אלא שנותן לו שכרו משלם, וע"י רש"י צ"מ עו צ ד"ה נותן דנותן להם שכרן של כל היום משלם. וכתבו תוס' שם עט צ ד"ה כולי דאם התצטל הפועל ממלחכתו לאחר שחזר בו צעה"צ אין צעה"צ נותן לפועל צעד הזמן שלא עשה אלא שכר כפועל צטל. ופסק צשו"ת הרשב"א ח"א סי' תרמג וסי' תקפז וצתשובות המיוחסות לרמב"ן סי' ע דאומדים כמה אדם רולה לפחות משכרו ולהיות יושב צטל ממלחכה זו והכל לפי שכר העבודה ולפי טרחא. וכ"כ צטור סי' שלג. וכתב הט"ז דשכר פועל צטל היינו חלי השכירות.

וכתבו פד"ר כרך ג' שם שעצור אותם הימים של ההודעה המוקדמת בהם לא עצד העוצד אלא המעציד, יש לשלם לו "דמי אצטלה" כפועל צטל לאחר שיוכיח שלא עצד כל אותו החודש (זאת בניגוד לחוק שקובע שמקבל משכורתו משלם רק צלי תשלומים נילוויים, ראה "דיני עצודה" בן ישראל, כרך צ עמ' 721). וע"י פס"ד ירושלים כרך ז עמ' ריג.

ובנידון דידן, אם פיטורי המעציד היו נשארים על כנס, היה המעציד חייב לשלם לעוצד חודש נוסף, אך רק כפועל צטל, וע"כ אין לעוצד מקום לתצוע על שלילת הרכב והטלפון לאחר הודעת הפיטורין.

ו. כתב בחזו"א צ"ק סי' כג אות צ דאם לפי הנהוג צמקום יש לורך למלוא מקום לעבודה, "סתמא שכרו לאותן הימים המלטרבים להשתדלות", ואם כך נראה שהשכירות נמשכת עד תום הימים הללו הנלרכים להשתדלות (ולויין שבחוק החילוני ישנן כמה דעות בזה, ראה "דיני עצודה" בן ישראל, כרך צ עמ' 720), וא"כ יש מקום ל"נו מניעה" למנוע את חלות הפיטורין בתום הימים המלטרבים להשתדלות.

ז. המצייש חצירו צדצור ה"ז עוצר בלאו דלא תונו, כמו שפרש"י עה"ת ויקרא כה יז שבכלל האיסור של לא תונו שלא יקניט את חצירו. וכתב באגרות חזו"א סוף ח"א: לריך להזהר שלא לגרום לער לחצירו צדיצור קל אף לרגע, ויש בזה ל"ת כדאמרינן צסוף פרק הזהב. ע"כ. וע"י פס"ד ירושלים כרך ה עמ' קעה שבצואר מהחזו"א שאיסורו הוא לאו דוקא כשמציישו צפניו בצורה ישירה אלא גם כשמציישו שלא צפניו אם נגרס לו לער כתולאה מכך, ה"ז עוצר בל"ת דלא תונו, כיון שהקניט את חצירו.

והגם שאין דנין בזה"ז דין צושת, פסק צשו"ע סי' א סע"י ו: המצייש צדצרים מנדין אותו עד שיפייסנו כראוי לפי כבודו. וצסי' תכ סע"י לח: רקק בצגדיו או צציישו צדצרים פטור, ויש לציי"ד בכל מקום ובכל זמן לגדור כפי מה שיראו. וי"א שמנדין אותו עד שיפייס המצוייש. והוצאו שתי הדעות צרא"ש צ"ק פ"ח

סי' טו, וכתב שם הרא"ש ומסתברא דיותר צושת צדצרים מצושת של חבלה דאין דבר גדול כלשון הרע ודיבה שאדם מוליא על חבירו. ולהלן צשו"ע שם סעי' לט: אע"פ שהמצייס צדצרים אינו צר תשלומין עון גדול הוא וכו' וכל המלצין פני אדם כשר מישראל צדצרים אין לו חלק לעוה"צ. וצשערי תשובה לר"י השער השלישי מאמר רז: אם יש צב צעל הלשון צתשובה לריך לצקש מחילה לאשר מולק לו מזעס לשונו וכו'. וכ"כ צחוצת הלצצות שער התשובה פ"ע. וכתב הח"ח ח"א כלל ד סעי' יב שהוא פשוט ממאי דאמרינן ציומא פז דאפילו המקניט חבירו צדצרים צעלמא לריך לפייסו וק"ו צזה שנתגנה על ידו צעיני השומעים והולר לו עי"ז, ואס חבירו אינו רולר להתפייס צפיוסו ושארני פרטי הפיוס המה מצוארים צאו"ח סי' תרו צדין עונות שצין אדם לחבירו. ע"כ.

ונשאל צתה"ד שו"ת סי' אז צדצר ראוצן שהיה ש"ן צקהל אחד, צא שמעון והוליא עליו ש"ר של ניאוף וסילקוהו הקהל לראוצן צשציל הולאת ש"ר של שמעון ושכרו שליח ליצור אחר, ואח"כ נמלא ונתצבר שדצרי שמעון שקר הם וכצ ומחמת שנאה הוליא ש"ר על ראוצן, והקהל לא רלו להחזיר את ראוצן מפני שכצר שכרו אחר ולא יכולים לסלקו ועי"כ הפסיד ראוצן מחיתו כי לא מלא להשתכר צמקום אחר, ומוצע לשמעון דמי צושתו ודמי הזיקו שקצל מהולאת הש"ר עליו, חייב שמעון לשלם או לא. וכתב שם צתשובה דמן הדין אין לחייב את שמעון לתת ממון לראוצן צשל כך, דהאי גרמא צעלמא הוא וגרמא צנזקין פטור, ולא מחייב משוס גרמי אלא כשהוא עלמו עושה ההיזק לממון חבירו, אבל צניד"ד שמעון לא הזיק כלום ממון של ראוצן וגם הוא לא ציטלו ממלאכתו אלא ע"י גרמות נסתלק ע"י אחרים וכו'. ומ"מ אס רלו הצ"ד וקנסו כדי לעשות גדר וסייג ולסכור פי דוצרי שקר ומוליא ש"ר הרשות צידס כפי מה שנראה להס לורך לפי הענין, וכ"מ צתשו' הרא"ש וכן ראוי לעשות. ע"כ. וכ"כ ציש"ש צ"ק פ"ח סי' מא. ועי' שו"ת שו"מ תנינא ח"ד סי' קפ, ושו"ת אהלי תס (צס' תומת ישרים) או"ח סי' ה, ונחלת שצעה חלק השו"ת סי' סו.

ואס אחד צמריצה עם חבירו וקרא אותו גנב או גזלן, וזה חזר וקרא אותו אפילו ממזר צן הנדה או צועל עריות, כתב ציש"ש צ"ק פ"ח סי' מצ דפטור, ואף שלענין חבלות אמרינן משלמין צמותר הכא אין צו דררא דממונא, ולפי הנראה הראשון מחוייב יותר לצקש כפרה עליו ולפייסו וכו', ומ"מ אס המתחיל אמר לו טמא מטומא או עזות פנים או נצל או שקרן או זייפן או ריק, צכל אותס הדצרים אין צהן דין הולאת ש"ר, רק שמוטל על נשמת המחרף לפייסו אבל אין כח ציד צי"ד לכוף אותו, אס לא שמורגל צכך וכו', וא"כ אס השני המתנגד עמו השיב לו על אחת מן הדצרים הנ"ל, אס ממזר או פסול או צועל עריות או צן הנדה או מסור או גזלן או גנב או לוח צרבית וכה"ג, לריך השני לסצול הדין ולא אמרינן לציה רתח דהא לא הוליא עליו הראשון ש"ר ומ"מ לא מחמרינן עליה כולי האי, ורואין ג"כ צמה שזה קינטר אותו צגירוי מדון, אפילו לא אמר עליו ש"ר, מ"מ הלית צו האש וכו', כי אין אדם עומד על לערו שנאמר והיה כי יחס לצבו והשיגו וגו' וכו'. ונראה שהמכה לא פטור מדינו דהיינו נזק ולער ורפוי ושצת, אבל מצושת פטור שהרי קצב דינו כי המוכה עצידי דינא לנפשיה וכו'. ע"כ. ועי' שו"ת חות יאיר סי' סה שציאר דצרו. ועי'

פס"ד ירושלים כרך ח עמ' סז. (ועי' נעם כה (תשמ"ג-תשמ"ד).

אברהם דוב לויז.